

הגדרת איסור עובדין דחול

תקציר: המונח 'עובדין דחול' מופיע פעמים רבות בראשונים ובפוסקים כמניע לאיסור פעולות בשבת וביום טוב. כאשר מעיינים במקרים השונים בהם נזכר טעם זה, קשה למצוא משנה סדורה מתי הוא קביל ומתי לא. בשיעור זה נעיין בשתי גישות יסוד לעניין זה, גישתו של הרמב"ן, המגדירה את עובדין דחול כנימוק דאורייתא, וגישתו של הרמב"ם, המבחינה בין 'עובדין דחול', איסורין משום חשש 'עובדין דחול' ואיסורי 'דבר דבר'. לקראת סיום השיעור, נעבור לבחון את היישום של שתי הגישות בפוסקי הדורות האחרונים, ואת האבחנה בין עובדין דחול, לאיסורי שבות

א. פתיחה¹

המונח 'עובדין דחול' מופיע פעמים רבות בראשונים ובפוסקים כמניע לאיסור פעולות בשבת וביום טוב. כאשר מעיינים במקרים השונים בהם נזכר טעם זה, קשה למצוא משנה סדורה מתי הוא קביל ומתי לא. חלק מהפוסקים אף ציינו כי קיים קושי לדמות מקרה אחד בו גזרו חכמים משום 'עובדין דחול' למקרים אחרים בהם לא גזרו, והם מותרים (ראה מנחת שלמה (ב-ג) סימן לא). אמנם, למרות קושי זה, היו לעתים השוואות. נראה למשל, את דברי הציץ אליעזר (שו"ת ציץ אליעזר חלק ג סימן טז פרק יא):

... אף על פי כן היה גם כן מקום גדול לדון לאיסור השמעת התכניות משום אוושה מילתא ועובדין דחול... ואין לזה שייכות לכלל המקובל שאין לנו לגזור גזירות מדעתנו... כי בכגון דא מצינו הרבה בדברי הפוסקים שגזרו משום זילותא דשבתא ועובדין דחול בגוונים שונים, וכל בכגון זה תלוי הדבר במה שבגלוי ובמציאות, ומשום כך מה שמצינו בחז"ל שאסרו במיחזי כעובדין דחול, מצינו גם בדברי הפוסקים שדימו מתוך כך לאיסור כמה דברים אע"פ שאינם נוגעים בעסק מלאכה כלל.

המושג 'עובדין דחול' עומד בבסיס סוגיות רבות במסכת ביצה. בסוגיות המובאות בגמרא, מודגש הניגוד בין הערך של שמחת יום טוב אשר מהווה בסיס להיתר הכנת סעודות החג, לבין החשש שהיום הקדוש יהפוך ליום מסחר ככל הימים כתוצאה מן ההיתרים

השונים. בשל הצורך לאזן בין הערכים, חכמים הקפידו שלא יהיו מעשי האדם ביום טוב כמו ביום חול, והתירו דברים שונים רק כאשר נעשה שינוי בדרך העשייה הרגילה². (נציין, כי גם במסכת שבת מצאנו סוגיות שונות שהעלו טעם דומה כשיקול באיסורי שבת³).

בשיעור זה נעיין בגדרי 'עובדין דחול', נבחן את שיטת הרמב"ם והרמב"ן בהסבר האיסור ובאופני השימוש הלגיטימיים בהסבר זה בפסקי ההלכה.

ב. שבתון בשיטת הרמב"ן

הרמב"ן בפירושו על התורה (ויקרא כג, כד ד"ה יהיה לכם שבתון⁴) מקשר את מצוות העשה של שבתון יחד עם איסור עובדין דחול ומסביר כי איסור זה הוא מהתורה:

ונראה לי שהמדרש הזה לומר שנצטוונו מן התורה להיות לנו מנוחה ביום טוב אפילו מדברים שאינן מלאכה. לא שיטרח כל היום למדוד התבואות ולשקול הפירות והמתנות ולמלא החביות יין, ולפנות הכלים וגם האבנים

2 ראה גם את דברי רש"י על המשנה בדף כח ע"א ד"ה ר' יהודה, סוגיית הגמרא בדף כט ע"א וכן את דברי רש"י על המשנה הראשונה בפרק ד, אותה הוא מסביר אותה לאור העיקרון שנראה כמעשה חול לשאת משאות (כט ע"ב ד"ה לא יביאם).

3 ראה לדוגמה במסכת שבת דפים- פא ע"א; קלח ע"א; קמג ע"ב; קמז ע"ב ועוד.

4 וראה גם את דברי הרמב"ן בדרשתו לראש השנה עמודים ריז-ריח (בתוך כתבי הרמב"ן). בהסבר שיטת הרמב"ן הרחיב הרב יובל שרלו במאמרו- "כללי הפסיקה בענייני עובדין דחול", מופיע באתר ישיבת ההסדר אורות שאול בפתח תקווה

ג. עובדין דחול בדברי הרמב"ם

הרמב"ם מבחין בהלכות שבת בין שני סוגים של איסורי שבות. בבראשית פרק כא, הרמב"ם (הלכות שבת כא, א) מגדיר את הקבוצה הראשונה של איסורי שבות:

נאמר בתורה תשבות אפילו מדברים שאינן מלאכה חייב לשבות מהן. ודברים הרבה הן שאסרו חכמים משום שבות, מהן דברים אסורים מפני שהן דומים למלאכות ומהן דברים אסורים גזרה שמא יבוא מהן איסור סקילה, ואלו הן...

על פי הרמב"ם, הסוג הראשון של איסורי השבות נאסרו מחמת זיקתם למלאכות האסורות בשבת. ניתן לחלק סוג זה לשתי תתי קבוצות:

א. פעולות שנובעת מדמיון למלאכה אסורה, למרות שאין חשש שמא האדם יעבור על איסור דאורייתא.

ב. פעולות שנובעות מחשש שמא יעבור על איסור דאורייתא⁵.

בפרקים כ"ד-כ"ו הרמב"ם (כד, א) מונה שבותים שלא קיים כלל קשר ביניהם ובין איסורי מלאכה מהתורה:

יש דברים שהן אסורין בשבת אף על פי שאינם דומין למלאכה ואינם מביאין לידי מלאכה. ומפני מה נאסרו? משום שנאמר: 'אם תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדשי' (ישעיהו נח, יג), ונאמר: 'וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דברי' (ישעיהו נח, יג). לפיכך, אסור לאדם להלך בחפצו בשבת ואפילו לדבר בהן, כגון שידבר עם שותפו מה ימכור למחר או מה יקנה או היאך יבנה בית זה ובאי זה סחורה ילך למקום פלוני.

מטרת תקנות החכמים המתוארים בהלכות אלה היא שמירה על מהותה ואופייה של השבת. דברי הרמב"ם דומים להבנת הרמב"ן. אמנם, בניגוד לרמב"ן, כאשר

מבית לבית וממקום למקום... ומשכירין עצמם כחול לדברים אלו וכיוצא בהן. והותרו הימים הטובים האלו ואפילו השבת עצמה שבכל זה אין בהם משום מלאכה, לכך אמרה תורה "שבתון" שיהיה יום שבייתה ומנוחה לא יום טורח. וזהו פירוש טוב ויפה.

הרמב"ן מקשר בין המושגים שבות ועובדין דחול. לשיטתו, למרות שאיסורים אלו לא נכתבו בפירוש בתורה יש להם תוקף כשל תורה. איסורי השבתון מוגדרים ככאלו שפוגעות בצביון היום - יש חשש שהאדם יטרח ויעשה פעולות רבות והמועד יהיה כחול גם ללא מעבר על מלאכות דאורייתא. החידוש בדברי הרמב"ן כפול: ראשית, ישנן פעולות שלא עוברים על עשייתם בלאו, ובאי עשייתן מקיימים דווקא מצוות עשה. שנית, ישנם איסורי שבות שחכמים קבעו שיש להם תוקף דאורייתא.

חשוב להבהיר כי מטרת ההגדרה של איסור השבות כאיסור דאורייתא (שמירה על צביון היום) זהה, בין אם מבינים שתוקפה הוא כאסמכתא ובין אם היא מוגדרת כדין תורה. הרמב"ן מסיים את דבריו:

והנה הוזהרו על המלאכות בשבת בלאו ועונש כרת ומיתה והטרחים והעמל בעשה הזה, וביום טוב המלאכה בלאו והטורח בעשה. וממנו אמר הנביא "מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דברי" (ישעיהו נח, יג). וכן "שבת שבתון יהיה לארץ" (ויקרא כה, ד), שבת של מנוחה, שלא יחרוש ולא יעבוד אותה כלל...

לסיכום: על פי הרמב"ן, המילה 'שבתון' היא המקור לאיסורי השבות. יסודם של איסורים אלה הוא החשש שמא השבת והימים טובים יהיו כמו ימות החול. חשוב לציין כי בדברי הרמב"ן איננו מוצאים הגדרות לאפיון השימוש בנימוק ולהיקף תחולתו, ולכאורה ניתן ליישמו במקרים שונים בהם יש חשש לפגיעה בצביון המועד והשבת.

5 להרחבה ודוגמאות ראה במאמרי- 'איסורי שבות בשבת', בתוך בדף קשר לתלמידי ישיבת הר עציון גליון 978.

סינון במשמרת הוא איסור תורה ולכן אסור משום עובדין דחול גם לתלותה. אמנם, בדבר שאין בו מלאכה אין בעיה אף לתלות אפילו מצד עובדין דחול. בעקבות אבחנתו, הרמב"ם מגדיר מתי אוסרים פעולה משום עובדין דחול: החשש של 'עובדין דחול' קשור לחשש שמא יעשה מלאכה. הגדרה זו נתמכת גם מהשימוש השוטף הקיים במונח זה בספר משנה תורה. בפרק כא', הרמב"ם מזכיר מספר פעמים את החשש שהאדם יעשה כדרך שהוא עושה בחול. משמעות חשש זה ברמב"ם היא שמתוך הרגל האדם בימות החול הוא יבוא לעשות איסור תורה בשבת (ראה לדוגמה הלכות ג-ד, יא) ולכן הם קשורים לאיסורי השבות מהסוג הראשון. לאיסורי השבות שהרמב"ם מונה בפרק כ"ד אין קשר עם איסורי מלאכה, ונראה שהם נובעים מהשפעתם הישירה על אופיו של היום. הרמב"ם אינו מזכיר בפרק זה את המושג 'עובדין דחול', אלא משתמש בביטויים אחרים.

לסיכום: משמעות המושג 'עובדין דחול', על פי הרמב"ם היא החשש שהאדם יעשה איסור בשבת מתוך הרגלו בימות החול. הרמב"ם אוסר גם פעולות הפוגעות בצביון היום אך אין זה משום עובדין דחול כהבנת הרמב"ן אלא משום דברי הנביאים - וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דברי. ניתן להדגים עיקרון זה בפסיקה נוספת של הרמב"ם. התוספתא פוסקת במלאכת מלבן:

מקנחין בזנב הסוס ובזנב הפרה ובזנב שועל... ובלבד שלא יקנח בידו ובמפה כדרך שעושה בחול.
(ט"ז, ח)

הרמב"ם (כ"ב, יט) פוסק את דין התוספתא להלכה אך הוא מוסיף בדבריו תוספת קטנה - "שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבוא לכבס את המפה". הרמב"ם מוסיף על דברי התוספתא שהבעיה היא לא רק הדמיון למעשה בחול, אלא החשש שמא יבוא לעשות מלאכה דאורייתא.⁷

הרמב"ם מסביר את איסורי השבות בספר המצוות, הוא מבהיר שתוקפם מדרבנן בלבד.⁶

המשנה (שבת כ,א) דנה בתליית משמרת בשבת וביום טוב. רש"י מסביר את טעם האיסור באופן הבא

" [היות ו]מסננין בה שמרי יין, ומותח פיה לכל צד בעגול ונעשה כאהל על חלל הכלי... ואף על גב דעביד אהל שרי ביום טוב, אבל בשבת - מיתלא לכתחילה לא, אבל אם תלויה היא - נותנין לתוכה שמרים ומסנין, דאין דרך בורר בכך".

אביי מסביר את שיטת חכמים האוסרים לתלות את המשמרת, לאור הטעם של עובדין דחול:

אלא אמר אביי: מדרבנן היא, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול.

במקור זה אנו מוצאים את איסור עובדין דחול בדיני שבת, תוך אפיון האיסור כאיסור דרבנן בלבד. להלכה, הרמב"ם (שו"ת הרמב"ם, שו) נשאל האם מותר לתלות מצנפת בשבת או שמא הדבר אסור משום אוהל. בתשובתו הרמב"ם מרחיב בהסבר יסודות הדין, והוא מחלק בין מה שאסור מהתורה ובין האסור מדרבנן. בסיום דבריו הוא מסכם:

ולא אמרינן בכי הני שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, אם כן לא יאכל כדרך שהוא אוכל בחול, ולא יסב כדרך שהוא מיסב בחול. זה דבר ברור הוא למבין, שאין אתה מוצא לעולם דברים שאסרו חכמים משום שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, אלא דברים שאפשר שירגילו למלאכה.

6 קיום מצוות עשה של שבתון נובעת רק מתוך אי עשיית מלאכות שעוברים בהם על הלאו של איסור מלאכה בשבת (הלכות שבת א,א). שמירה על תקנות חכמים שאינן נובעות ממלאכות שבת, אין בה קיום של מצוות עשה של שבתון. תוקפם של איסורים אלו הוא מדרבנן בלבד. מחלוקת זו בין הרמב"ם והרמב"ן היא השלכה של מחלוקת רחבה יותר ביניהם, ובעניין זה ראה - מאמרו של אחי, הרב דרור - 'המונחים ההלכתיים במשנת הרמב"ם', ומאמרו של הרב שלומי אלדר - 'מצוות השבייה והכלל הששי בספר המצוות', בתוך 'מברכת משה' - קובץ מאמרים במשנת הרמב"ם לכבודו של הרב נחום אליעזר רבינוביץ.

7 הרמב"ם מוסיף את החשש מאיסור מלאכה בכל פעם שבו הוא מביא את הטעם של עובדין דחול. השווה את דברי התוספתא בשבת יד, ד; יא, יז, ו לדברי הרמב"ם בהלכות שבת כא, ד; כט, יא; כג, יט. ראה בעניין זה בעבודתו של אדמיאל קוסמן - 'לתולדות הקטגוריה של

על התורה⁸. בתשובה נוספת (ח"ו סימן צז) החת"ס דן לגבי הפלגה בספינה ונסיעה ברכבת קיטור בשבת. בתשובתו הוא אוסר על הנסיעה ברכבת לאור דברי הרמב"ן ואיסור 'עובדין דחול', ושוב, מובהר כי לשיטתו הדבר אסור מהתורה:

ושרשו פתוח עלי איסור דאורייתא שבת שבות כמה שכתב רמב"ן... וצריך לומר דשאני ישיבת ספינה דיושב ושובת כמו בחדר מטתו בביתו ואינו עושה שום דבר בגופו ומיא הוא דממטי ליה והוא נח מה שאין כן בהליכתו בתוך התחום להתקרב אל סוף התחום עובר על "אם תשיב משבת רגליך" ואינו שובת והוה עובדא דחול טפי ועובר על שבות דאורייתא כמו שהסביר הרמב"ן ז"ל במתק לשונו... ואיסור גמור הוא אפילו מדאורייתא להרמב"ן הנ"ל ומפורש בדברי קבלה אם תשיב משבת רגליך... כך נראה לי פשוט וברור בעזה"י.

תשובה דומה אנו מוצאים אצל הבן איש חי (שו"ת רב פעלים ג, או"ח יב) שפסק להלכה כשיטת הרמב"ן והגדיר אדם שעובר על עשה דשבתו כמחלל שבת מהתורה⁹. בדרך זו גם כתב להלכה הרב קליין (משנה הלכות ח, רכא):

מה נקרא עובדא דחול? ולפי עניות דעתי נראה הכלל בזה לפי מה שאמרו ז"ל

8 על החידוש בפסיקה זו של החתם סופר ראה - 'תפקידה המרכזי של קטגוריית איסורי "עובדין דחול" בטיעוניו ההלכתיים של ה"חתם סופר" כנגד הקלות הרפורמה בשימוש במכשירי הטכנולוגיה המתפתחת בשבת וביום-טוב', אדמ"אל קוסמן בתוך משפט והיסטוריה (תשנט) עמודים 75-101.

9 וראה במאמרו של הרב דוד כהן - 'שימוש בשבת בפלאפון כשעון' בתוך תחומין לא (אות ג) שעסק בשאלת הגדרת עובדין דחול. למסקנה הוא כותב - "נראה אפוא שההגדרה לעובדין דחול היא כפי שביארנו לעיל: דבר שבמהותו שייך לחול תהיה הסיבה לכך אשר תהיה. אין צורך שהפעולה תהיה בגדר של מלאכה...". בדבריו שם הוא כורך יחדיו את דין עובדין דחול יחד עם העקרון של איסורי שבות שנועדו למנוע פגיעה באופיו של יום השבת. וראה גם במקורות שמביא הרב שרלו במאמרו (לעיל הערה 3).

עיקרון דומה לדברי הרמב"ם אנו מוצאים בתשובתו של הרב משה פיינשטיין (ח"ד, עד טוהן אות ד)

בדיני מלאכת טוהן. הרב פיינשטיין נשאל האם מותר לחתוך גבינה וביצה בכלי המיוחד לכך, או שיש בעיה משום עובדין דחול. בתשובה הוא אומר שאין כלל איסור ואף, הסביר מדוע:

תשובה: לפי מה שכתבתי ליכא שום איסור דהרי זהו רק חתיכה לחלקים ולא דק דק. ומטעם עובדא דחול לא מובן. וכי מה שעושין להקל המלאכה יתחשב עובדא דחול?! דגם בשבת יש צורך ורצון להקל. ועובדא דחול שכתב הריב"ש שעושה טחינה דקה כמו שעושין בחול שמותר במלאכה... היא מלאכה כזו שעושין בחול שלא ניכר על זה מלאכה עראית אלא קבועה... ועובדא דחול הוא כדכתבתי שהמלאכה נעשית על ידי זה טובה כמלאכה קבועה דעושין בחול ולא ניכר ענין עשיית עראי שנעשית בלא קפידא כל כך על המלאכה שתעשה יפה.

לא כל פעולה בשבת נחשבת כעובדין דחול. אמנם ישנן פעולות שנעשות על ידי כלים ובדרך מלאכה קבועה שבחול שנאסרו, אך אף על פי כן לא כל פעולה נאסרה.

ד. פסיקת ההלכה באחרונים

כפי שהקדמנו בתחילת המאמר, המינוח 'עובדין דחול' מופיע פעמים רבות בתשובות האחרונים כבסיס לאיסור עשיית פעולות בשבת. שיטת הרמב"ן (שמקורה בפירושו לתורה ולא בספר הלכותי) לא הובאה בפסיקת ההלכה בשולחן ערוך, וראשוני האחרונים (עד לפני מאתיים שנה) לא הזכירו אותה כלל.

החתם סופר היה הראשון שפסק כשיטת הרמב"ן והרחיב את פסיקת ההלכה בעניין זה לדין תורה. בתשובה בעניין הפותח חנותו בשבת (ח"ה סימן קצה), כתב בין השאר שאותו האדם מחלל שבת מהתורה בפרהסיא, ולצורך קביעתו הסתמך על דברי הרמב"ן

איסורי עובדין דחול בשבת וביו"ט ויחוסה לקטגוריה של איסורי השבות, בר אילן תשנ"ג.

בתשובתו הוא מזכיר את הפגיעה בצביון היום אך לא מזכיר בהקשר זה את המושג עובדין דחול והוא לא מסתמך על דברי הרמב"ן במצוות שבתון. זילות יום השבת קשור לפסקי הרמב"ם בפרק כד ולא לדבריו בפרק כא, וכאשר הרב פיינשטיין כותב שיתכן ויש איסור תורה הוא מסתמך על דברי הרמב"ם בפרק ל בנוגע לכבוד השבת.

כיוון דומה אנו מוצאים גם בשיטת הרב עובדיה יוסף בפסיקותיו השונות הקשורות לנושא. בתשובתו בנוגע להכנת מי סודה בשבת הוא דוחה את האוסרים משום עובדין דחול (יביע אומר ח"ג או"ח סימן כא)

:

דליכא בהא משום עובדין דחול, שלא מצינו זאת אלא בעושה מלאכה כעין טחינה ולישה ואז צריך לשנות. אבל במערב אוכל במשקה לית לן בה.

לדברי הגרי"ע זצ"ל, רק בדבר שיש בו משום מלאכה יש חשש של עובדין דחול כפי שכותב הרמב"ם. הסבר שיטתו מבואר בתשובה נוספת לגבי הובלת עגלת תינוק בשבת במקום שיש בו עירוב. בתשובה זו הוא מפנה לדברי שו"ת קרן לדוד ש"כבר האריך הרחיב הרב המחבר בתשובתו שם שאין לאסור מטעם זה כלל" (יחוה דעת ב,נב). מעניין לציין כי בתשובה זו מתלבט הרב אליעזר דוד מסאטמר (קרן לדוד סימן צו) מתי אומרים עובדין דחול והרב עובדיה יוסף מסתמך עליו בפסיקותיו. נעיין בתשובתו של הקרן דוד אותו מציין הרב עובדיה (קרן לדוד סימן צו) :

אמנם מה שרצה מעכ"ת לאסרו משום עובדא דחול יש לעיין ביה. והנה בהשקפה ראשונה לא הבנתי מה עובדא דחול שייך בזה, ואטו נוכל לומר על הכל עובדא דחול... ולפום ריהטא אמרתי דכל שהוא טורח גדול אף שאין בו מלאכה אסור... אלא עדיין לא נתיישב דמצינו בכמה מקומות שאסור ואפילו אינו טורח... משום הכי אסרו והיינו נמי טעמא שאסרו דבר שהוא עובדא דחול שלא לזלזל בקדושת שבת ויו"ט. אלא דעדיין צריכים אנו... שוב מצאתי

ודבר דבר שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול, הכי נמי אמרו שלא יהיו מעשיך של שבת כמעשיך של חול. כלומר אפילו במלאכות שאין בהם איסור משום מלאכת שבת, שאין בהן דין מלאכה מל"ט מלאכות ותולדותיהן ומכל מקום כיון דדרך העולם לעשותן בחול באופן זה יש לשנותן בשבת ושלא לעשותן או אם צריך לעשותן יעשה אותן בשינוי שלא יהא כעובדא דחול... דכל היכא דליכא איסור לא משום איסור תורה ולא משום שבות הו"ל עובדין דחול בלבד, שכן דרך בחול לעשותן הני דברים ומשום שלא יהא מעשה שבת כמעשהו בחול...

ברם, מדברי פוסקים אחרים עולה שהם הבינו כגישתו של הרמב"ם בהסבר המושג עובדין דחול. הבאנו בפסקה הקודמת את תשובת הרב פיינשטיין בנוגע לחיתוך גבינה בכלי אשר מסביר שעובדין דחול קשור למלאכה שעושים בימות החול. כך נראה גם בתשובתו לגבי איסור שימוש בשעון שבת מטעם פגיעה בכבוד השבת (אגרות משה ד,ס) :

אבל יש טעם גדול לאסור מטעם אחר דהא זילותא דשבת ואף זילותא דיו"ט הא אסרו בכמה דברים וכיון שברור שאיכא זילותא דשבת הוא בכלל איסור זה, ממילא אף שלא אסרו זה ביחוד, דכל ענין זילותא הוא האיסור. וגם פשוט לעניות דעתי דעושה דבר שהוא זילותא לשבת הוא עובר בידיים על חיוב הכבוד שמשמע שהוא גם כן חיוב התורה שנתפרשו על ידי הנביאים שכתב הרמב"ם ריש פרק שלשים מהלכות שבת... וממילא מובן דהדברים שעשייתן הוא זילותא לשבת הוא גם כן עובר על מצוה זו דכבוד שבת... וזה שהוא זילותא הוא דבר שמוכן לכל, שלכן מסתבר לעניות דעתי שאסור להעמיד בערב שבת על ידי מורה שעות שיעשה העלעקטרי למחר מלאכה.

ה. סיכום

המינוח 'עובדין דחול' מופיע בסוגיית הגמרא בשבת וביום טוב כבסיס לאיסור פעולות במועד ובשבת. הראשונים נחלקו בהבנת האיסור: לשיטת הרמב"ן מדובר על איסור תורה הנובע מביטול מצוות העשה של שבתון. דברי הרמב"ן לא הובאו להלכה בספרי הפסיקה אך במאתיים השנים האחרונות הרחיבו את דבריו במספר תשובות לכלל המלאכות הפוגעות בצביון היום וסוברים שמדובר על איסור תורה (חתם סופר וכן איש חי).

שיטת הרמב"ם היא שיש להבחין בין שני מושגים- איסור "משום עובדין דחול" אשר נאמר רק כלפי פעולות הדומות לעשיית מלאכה בחול אשר יש חשש שיובילו בטעות לאיסור תורה, ואיסור "עובדין דחול" המוגדר כאיסור דרבנן ככל איסור השבות. בנוסף לכך הרמב"ם סובר שיש איסור דרבנן בפעולות הפוגעות בקדושת היום ודבר זה נלמד מדברי הנביאים 'ודבר דברי' יש המכנים גם סוג זה של איסורים כעובדין דחול והדבר שכיח בפסיקת ההלכה. הרמב"ם הגדיר איסורים אלו בנפרד והקפיד על ההבחנה ביניהם ובין המינוח עובדין דחול.

*****
*****

כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון תשע"ה

עורך: נועם לב

*****

בית המדרש הווירטואלי

מיסודו של

The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash

האתר בעברית: <http://vbm.etzion.org.il>

האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>

משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5

בתשובת הרמב"ם... שהביא בארוכה שכתב דהא דאסור משום עובדא דחול אינו אלא במקום שיש לחוש לאיסור תורה... וצ"ל דוודאי מודה הרמב"ם היכא דהוא טירחא יתירה דאסור משום עובדא דחול אך דליא למחיש למלאכה דאורייתא.

לשיטתו יש שני מובנים למושג עובדין דחול:

1. משום טרחא יתירה ופגיעה וזלזול בקדושת היום,
2. דברים שאין בהם טורח אך נאסרו משום חשש לעשיית מלאכה כפי שכתב הרמב"ם.

כאשר שני תנאים אלו לא מתקיימים אין כלל חשש של עובדין דחול. הרב עובדיה יוסף הולך בדרך זו ולעיתים הוא אוסר משום עובדין דחול ומוסיף מיד שמדובר על זלזול בכבוד השבת והדבר אסור מדרבנן (ראה לדוגמא יחוה דעת ג,לו)¹⁰.

בפוסקים נוספים אנו מוצאים את הקישור בין המינוח עובדין דחול ובין איסורים שנאמרו משום 'ממצוא חפצך ודבר דברי'. לשיטתם מדובר על איסור דרבנן שאינו קשור בהכרח לפעולה שכרוכה בטורח מיוחד אלא שהדבר אינו שייך בשבת. הפרי מגדים, למשל, כותב (אשל אברהם שו,טז)

אבל מה שכתב משום 'ממצוא חפצך ודבר דברי', שאין בו לתא דמלאכה... ויש שאסרו משום עובדין דחול והיינו הך.

הפרי מגדים מבדיל בין עובדין דחול שהם משום חשש מלאכה ובין עובדין דחול שהם מדרבנן בגלל שהפעולה אינה מתאימה לאופיה של השבת¹¹.

---

10 יש להעיר שבדברי הרמב"ם שני המובנים קיימים, אך זלזול בקדושת השבת אינו נקרא 'עובדין דחול' למרות שהוא אסור מדרבנן, כפי שמובא החל מפרק כד' בהלכות שבת.

11 ראה לדוגמא את דברי הריטב"א (שבת יח,א ד"ה אמר רבא) שקישר בין עובדין דחול ואוושא מילתא. וכן ערוה"ש שלח,ט. כך נראה להבין את דברי האחרונים שמזכירים טעם זה בתשובות ואינן מדברים על איסור תורה שנובע מטורח כשיטת הרמב"ן אלא כחלק מאיסורי השבות שהרמב"ם מונה בפרק כה והם מכנים אותם גם במינוח של עובדין דחול.

דוא"ל: office@etzion.org.il

*****